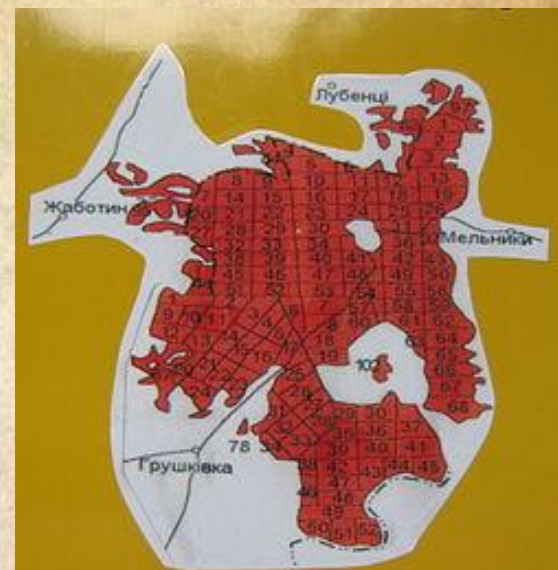

Холодноярська республіка — героїчна сторінка боротьби українського народу за державність

Недалеко від Києва на території сучасної Чекаської області у Чигиринському районі поблизу села Мельники, в 1918 р. році православний Мотринський монастир став осередком українського повстанського руху, очолюваного братами Чучупаками проти загарбників: німецьких окупантів та російських «білих» і «червоних» «визволителів». Територія її охоплювала понад 25 навколишніх сіл та мала близько 15-тисячну селянську повстанську армію.

Ліс Холодний Яр - центр республіки

Василь Чучупак

Петро Чучупак

Жителями села Мельники було створено загін самооборони Мотринського монастиря під керівництвом Олекси Чучупака. Мета формування: захист скарбів монастиря від російських дезертирів, які тікали із фронтів Першої світової додому. В 1919 році загін перетворився на полк, командиром якого було обрано Василя Чучупака. Його брат, Петро Чучупака, став начальником штабу полку. Полк увесь час поповнювався, його чисельність досягала 2000 чоловік.

Згодом утворилась Холодноярська республіка, територія якої охоплювала понад 25 навколишніх сіл та мала близько 15-тисячну селянську повстанську армію, бійці якої називали себе козаками, а своїх командирів — отаманами.

У листопаді 1919 року до Холодного Яру прибув отаман Катеринославщини і Херсонщини Андрій Гулий-Гуленко. Тоді Головним Отаманом Холодного Яру був Василь Чучупак. Йому підпорядковувалися отамани Герасим Нестеренко-Орел, Трифон Гладченко, Михайло Мелашко, Сірко, Око, Чорний Ворон (Чорногузько), Мефодій Голик-Залізник, Семен Вовк, Калюжний, Д. Канатенко, 1-й і 2-й Олександрійські полки

У березні 1920 року Степова Дивізія армії УНР визволила Херсон від більшовиків та повела вдалий наступ на захід по лінії Кам'янка-Єградівка-Ружичів-Чигирин. Зупинилась дивізія в урочищі Холодний Яр, де з'єдналась з Холодноярськими збройними силами.

Козаки Холодного Яру з села Мельники з медалями Російської імперії на грудях.

Повстанці з Холодного Яру

Після загибелі Василя Чучупаки 12 квітня 1920 р., Холодноярську республіку очолив його заступник Іван Деркач, він керував збройними силами регіону «Холодний Яр» під час антирадянського повстання у весняно-осінній період 1920 року. 8 вересня 1920 року — на з'їзді повстанських отаманів у Чигирині Деркач обраний членом Окружного повстанського комітету.

Кость Пестушко
(Степовий-Блакитний)

У травні 1920 р. Кость Степовий-Блакитний створив та очолив Степову дивізію, яка налічувала від 12 до 18 тисяч бійців. Вів боротьбу з більшовицьким режимом партизанськими методами. Він був одним із керівників повстання весни-осені 1920 року. Діяв на Херсонщині, Катеринославщині, в Київській губернії, зокрема на Чигиринщині, в Холодному Яру, командував Першою Олександрійською повстанською армією. Після того, як дивізія об'єдналась із Холодноярськими збройними силами, Костя Блакитного 24 вересня 1920 року на конференції повстанців у містечку Медведівці обрано Головним отаманом Холодного Яру.

Прапор Холодноярської республіки

Прапор полку гайдамаків
Холодного Яру

В жовтні 1920 року Кость Блакитний склав із себе повноваження Головного отамана Холодного Яру, у зв'язку з тим що більшовики почали палити його рідні села, і розстрілювати родини повстанців в Катеринославській губернії, вирушивши на чолі Степової дивізії. Але наближення холодів виявило ще одну проблему для повстанців: козаки Степової дивізії не мали зимової амуніції. Це змусило Костя Блакитного піти на часткову демобілізацію дивізії. Дехто з її особового складу повернувся до Холодного Яру, вирішивши продовжувати боротьбу, серед таких був кінний полк отамана Іванова. Більшість демобілізованих бійців перейшли до підпільної діяльності.

Вплив Холодного Яру не обмежувалися лише Черкащиною. Владу Холодноярської республіки визнавали й прибережні села (вгору по Дніпру до Черкас), чигиринські села, що розкинулися на берегах Тясмина. Підтримували тісні зв'язки з Холодним Яром й вереміївські отамани, отаман із с. Балаклії, що за м. Смілою у бік Києва, смілянський отаман, Голова Уманського повстанку, отаман з с. Аджамки, що неподалік м. Єлисаветграда, села Єлисаветградського повіту, значна частина Олександрійського і Звенигородського повітів, мліївський ватажок, отамани з Криворіжжя та багато інших.

Останнім з Головних отаманів Холодного Яру, обраним на загальному представницькому з'їзді всіх отаманів республіки був отаман Герасим Нестеренко-Орел. Раніше, влітку 1919 р. він засновував Єлисаветградсько-Олександрійський повстанський комітет із штабом у Компаніївці.

У 1921 – 1922 роках він оперував, створюючи повстанські осередки по селах Уманщини, Звенигородщини, Чигиринщини, Олександрійщини, Єлисаветградщини, Первомайщини, навіть на лівий берег Дніпра часом перебирався.

Герасим Нестеренко-Орел

Отамани Холодного Яру мали сильний авторитет та значну підтримку у місцевого населення. В зв'язку з неможливістю перемогти бунтівних отаманів, в ЧК розробили спеціальну операцію з захоплення холодноярських отаманів, яка відбувалась в три етапи:

1) Вихід на одного з отаманів «Холодного Яру», який мав вплив на інших, та переконати їх в існуванні, вигаданою в надрах ЧК, «Чорноморської повстанської групи»;

2) Користуючись досягнутим, нейтралізувати дії повстанців і, посилаючись на наказ Петлюри, змусити повстанців тимчасово відмовитися від активних дій;

3) Заманити отаманів у пастку й захопити основні командні кадри холодноярської повстанської групи військ.

Одним з етапів спецоперації ЧК по ліквідації Холодноярської республіки стала так звана «амністія». Перехід відбувся в с. Жаботин 4 серпня 1921 р. Після цього «амністовані» звернулися з листом до отаманів із закликом до припинення боротьби та переходу на бік української Радянської влади. Російські більшовики з самого початку планували ліквідацію амністованих отаманів, але не наважувались це зробити аж до листопаду, коли вже заходились ліквідовувати не тільки отаманів, а й увесь повстанський елемент у районі Холодного Яру.

Холодноярська Республіка проіснувала до 1922 р., коли більшовики обманом заманили холодноярських отаманів в засідку. Проте, навіть у полоні, в стінах Київської в'язниці, ватажки повстанців перебили охорону, захопили зброю і спробували звільнитись. Під час нерівного бою, всі вони загинули смертю героїв.

